

Алфата и омегата, началото и краят

Българските азбуки заслужават да имат музей

Зина СОКОЛОВА

В този кирилometодиевски месец, в който отбелязваме и 11, и 24 май, мечтата ми е да направим един съвременен, модерен, интерактивен образователен музей на българските азбуки. Така започва разговорът с проф. д-р Славия Бърлиева – заместник-директор на Кирило-Методиевския научен център към БАН. При това вече има и подобен пример, подчертава тя. В момента в света измежду огромното многообразие от писмени системи функционират само 4 фонетични азбуки – гръцката, която е най-древна, след нея латинската, българската от IX век и южнокорейската. Последната е създадена през XIV век от техен владетел, който по този начин се опитва да спре китайското влияние в своята страна, и успява. Азбуката хангоол няма такова разпространение като кирилицата, на която пишат приблизително 300 млн. души, но има огромен музей с невероятни възможности човек да влезе и да усети каква сила са словото и буквата.

„Българската азбука е феномен и както е казал поетът: „И ний сме дали нещо на света“. А това, което сме дали, са именно азбуките – категорична е проф. Бърлиева. – Глаголицата може да не е азбука, която е създадена за българите. Но е създадена на основата на източнобългарския солунски славянски диалект. В този смисъл, България остава свързана с нея. След разпада на Моравската държава и изгонването на Кирилometодиевите ученици след смъртта на Методий азбуката е пренесена и запазена в България.“

Неведнъж наши учени чуват изказвания от рода какво общо имате с Кирил и Методий – нито азбуката е кирилometодиевска, нито са били при вас. На това трябва да се отговаря, че тя е направена от един гениален филолог, който с неимоверно тънък усет е успял да предаде всеки звук от този източнобългарски диалект, подчертава проф. Бърлиева. А когато техните ученици идват в България, гостоприемно посрещнати от княз Борис, а след това подпомагани всячески от цар Симеон, те създават една азбука, която като философия, като идея, дори в някои графични начертания е огледален образ на глаголицата. Тя се ражда от нея и стъпва на гръцката писменост, използвана дотогава в нашата държава, за което свидетелства забележителният корпус от прабългарски надписи. В тях има надписи с гръцки букви на гръцки език, надписи на прабългарски с гръцки букви, има всякакви варианти.

„Но едно категорично искам да заявя – трябва да се горде-

Проф. д-р Славия Бърлиева

ем, че кирилицата – третото европейско писмо, е създадена в България – казва проф. Бърлиева. – И може би това не е случайно. Земите ни са люлка на стари писмености. Има един печат и една плочка от IV хилядолетие преди новата ера, за които се смята, че са протописменост – най-стара известна в света. По-късната писмена култура, която познаваме, е от XIV век пр. Хр., т.е. средата на II хилядолетие. При нас има следи от такава писменост от четвърто хилядолетие пр.н.е. Едното е т.нар. пинтандера (печат от Караново), а другото е плочката от Градешница. И ако за пинтандерата може да се съмняваме дали пък не е някакъв вид декорация, то плочката от Градешница има текстово поле, разделено на пет реда. Те са ясно видими, с повторимост на знаците – това си е чисто писмо, неразчетено, за съжаление. Макар да няма доказателства за протодаунска писменост, има конкретни знаци, които показват, че е имало такива системи, за които не се знае дали не са били сакрални, или пък са знак за собственост.“

По нашите земи се е родила още една азбука – готската, припомня още един факт проф. Бърлиева. Създадена е от първия епископ на вестготите Вулфила през IV век в Никополс ад Иструм (много близо до Плиска и Преслав). В нея също се забелязва силно влияние на гръцката писменост, което е естествено предвид близостта на античната гръцка култура. По нашите земи е функционирала и латинската писменост – като част от римската държава, те са били обхванати от системата на държавното управление, на образованието, на всичко онова, което е изисквало писмена кодификация. С други думи, знаците и буквите са нещо изключително важно в нашата история.

„Азбуката ни е едно богатство, което, страхувам се, не ценим достатъчно – казва проф. Бърлиева. – Винаги е имало идеи, които са били подкрепяни именно чрез писмото. Докато в езическите общества гласът на божеството се разпространява директно чрез гласовете на прорицатели и оракули, в християнството има много сложна философска система. Тя изисква буквена кодификация, за да може да се обяснят неговата същност и ритуалите, когато става въпрос за истинско

християнизирание, а не само за наизустяване на някакви текстове. Има изначална връзка между християнството и буквите. В „Откровението“ се казва: „Аз съм алфата и омегата, началото и краят“. По-късно в тълкуванията към този текст пише, че алфата и омегата е самият Христос – изначален и безкраен. Т.е. буквата е символът и същността на нашата християнска цивилизация, затова е толкова ценна. И това, че азбуката ни е създадена тук, благодарение на глаголицата, въз основа на опита на учениците на Кирил и Методий, помага от един груб, необработен народен език да се създаде културна лексика. Понякога тя е буквално съответствие на гръцката, но по-често е плод на творческо мислене. Преводите най-напред на Кирил и Методий, а след това и на техните следовници, не са били буквални, а са имали задача да предават смисъл, и затова са забележителни.“

По тази причина трябва да ценим и познаваме буквите и тяхната история, изтъква ученият. На децата трябва от малки да им се обяснява каква ценност са те. Буквите пресъздават нашите мисли, чувства, настроения и виждания за света. У малките деца трябва да се развие чувствителност към този невероятен български феномен. Да им се обяснява по най-различни начини какво точно е буквата, защо е толкова важна. Трябва да има образователни центрове специално за това. В момента образователни експерти в Кирило-Методиевския център се занимават със системи за обучение, които могат да направят нещата привлекателни за днешното поразглезено от големите възможности поколение. Но има начини да се привлече вниманието на тези млади хора, категорични са специалистите. Има интерактивни инструменти, които да ги накарат да мислят откъде са дошли буквите.

„В нашия център се провеждат занимания с малки деца, които си правят монограми с глаголически букви, рисуват букви върху хартия или пясък. Но това не е достатъчно – казва проф. Бърлиева. – Трябва да има нещо голямо, стабилно – един музей, където да дойдат децата, да се забавляват, да видят оригиналите. Да разберат какви символи са вложени в буквите. Защо има кръст, което е символ на християнството, защо има окръжност – символ на безкрайността. Това са неща, в които бихме обучавали децата. И не само да ги забавляваме, но да създаваме чувство на принадлежност към една дългочерна култура, което е изключително важно. Но нямаме музей на азбуките, няма паметник на княз Борис, който ни превръща в народ, част от християнска Европа. Понякога се хвърляме да защитаваме каузи, които са безсмислени.

За мен е глупаво да се питаме какви са били по народност Кирил и Методий. Важното е, че те са владеели до съвършенство солунския български диалект и са направили азбуката за него. България се гордее със своите

букви, но се сеща за тях само по повод на чужди провокации или през месец май. Иначе нехаем, пишем както ни дойде и това е голяма и страшна пропаст, която все повече се разширява в посока на неграмотността.“

В Кирило-Методиевския научен център работят по създаването на портала „Кирилometодикон“, в който се събират ресурси по кирилometодиевистика в рамките на проекта за създаване и развитие на Центъра за върхови постижения „Наследство Бг“. В него има и иновативен образователен център с материали за средното образование, за докторанти, за журналисти, за хора на изкуството, за широка публика, разказва д-р Елка Златева – образователен експерт към Кирило-Методиевския научен център. За децата в предучилищна възраст и начален курс представянето на буквите става по интересен начин чрез преплитане с музика и изобразително изкуство, игри и занимателни материали. Те са качени на електронна платформа, в която има две основни направления: едното е за средношколци, другото – за докторанти. Като част от курсовете за ученици са и игрите, останалото са електронни курсове и интерактивни уроци, достъпни за учители, които да ги прилагат в своята практика. Смисълът на тези материали е, от една страна, да обогатят наличното съдържание за Кирил и Методий и техните ученици, застъпено в програмите по български език и литература, по история, религия и философия, изобразително изкуство, дори по гражданско образование в темата за националната идентичност. За тази цел са проучени самите учебни програми, за да може да бъдат наградени с по-богато съдържание и да предоставят достоверни научни знания. В момента тези ресурси се адаптират за двете български училища в чужбина, както и за мрежата от неделни училища зад граница, защото Кирилometодиевото наследство трябва да е разпознаваемо и достъпно за всички български ученици не само в България, но навсякъде по света.

Художник Геннадий Петухов

„Исторически парк“ край Варна е организатор на втора международна изложба-конкурс за историческа живопис „Българската азбука“. Това е най-голямата изложба на тази тема и прецедент в историята. В проявата се включват над 300 художници от 20 държави. Изложбата е посветена на кирилицата